

*dr Anna Barwińska-Małajowicz*¹

Katedra Teorii Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych
Uniwersytet Rzeszowski

*dr inż. Katarzyna Puchalska*²

Katedra Teorii Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych
Uniwersytet Rzeszowski

Odrabianie dystansu rozwojowego w województwie podkarpackim w kontekście bezpośrednich inwestycji zagranicznych i rynku pracy

WPROWADZENIE

Dysproporcje w rozwoju regionalnym stanowią jedną z podstawowych barier w wyrównywaniu szans rozwojowych regionów. Przeciwdziałanie pogłębianiu się nierówności w poziomie rozwoju gospodarczego poszczególnych regionów Polski jest konieczne ze względu na zagrożenie tych regionów zupełną marginalizacją. Województwo podkarpackie jest jednym z regionów, które stoją przed wyzwaniem odrabiania dystansu rozwojowego. W tym kontekście niezbędne staje się podejmowanie działań zorientowanych na zmniejszanie dystansu województwa podkarpackiego wobec bardziej konkurencyjnych województw.

Celem niniejszego opracowania jest zaprezentowanie uwarunkowań dystansu rozwojowego pomiędzy województwem podkarpackim a sytuacją ogólnopolską w odniesieniu do rynku pracy oraz bezpośrednich inwestycji zagranicznych. W opracowaniu przyjęto następującą hipotezę badawczą: dystans rozwojowy pomiędzy województwem podkarpackim a pozostałymi województwami w Pol-

¹ Adres korespondencyjny: Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Ekonomii, Katedra Teorii Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych, ul. Ćwiklińskiej 2, 35-601 Rzeszów, tel. 17 872 17 17/18, e-mail: effib@o2.pl.

² Adres korespondencyjny: Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Ekonomii, Katedra Teorii Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych, ul. Ćwiklińskiej 2, 35-601 Rzeszów, tel. 17 872 17 17/18, e-mail: k_puch@univ.rzeszow.pl.

sce jest wyraźnie widoczny – zarówno w obszarze bezpośrednich inwestycji zagranicznych jak i rynku pracy.

BEZPOŚREDNIE INWESTYCJE ZAGRANICZNE W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM

Inwestycje zagraniczne, zwłaszcza w formie bezpośredniej, są powszechnie uznawane za jeden z głównych czynników rozwoju gospodarczego państw i regionów, decydujący o wielu korzystnych przemianach zarówno o charakterze ilościowym, jak i jakościowym zachodzących na obszarze lokalizacji inwestycji [Majewski, 2009, s. 65–75]. Dlatego też regiony zwłaszcza te słabiej rozwinięte, cierpiące na niedostatek zasobów kapitałowych tak bardzo zabiegają o tę formę inwestycji. Regionem takim jest z pewnością Podkarpacie, które dostarcza zaledwie 3,7 pkt proc. PKB i posiada stopę bezrobocia 17,1% [GUS, 2010]. W tym przypadku pomocne są inwestycje zagraniczne uznawane za czynnik niwelowania nierówności społeczno-gospodarczych regionów. Niestety niektóre z czynników, jak mało zamożny rynek zbytu, znaczny odsetek obszarów chronionych, czy peryferyjne położenie mogą stanowić barierę dla inwestorów zagranicznych, pogłębiającą dystans województwa podkarpackiego w stosunku do innych regionów Polski. Dystans ten wyraźnie widać analizując dane zawarte w tabeli 1.

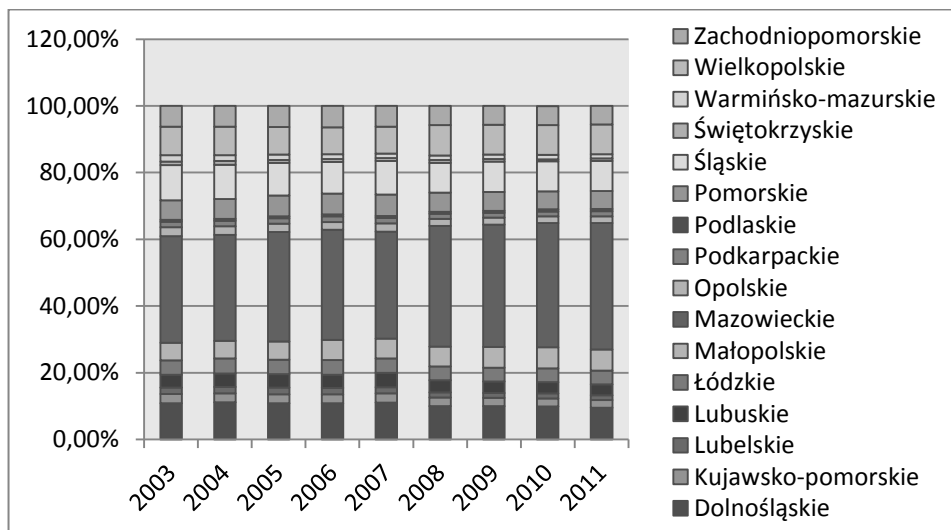
Tabela 1. Liczba przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w latach 2003–2011 według województw

Wyszczególnienie	Lata								
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
OGÓŁEM	15371	15816	16837	18015	18515	21092	22176	23078	24910
Dolnośląskie	1675	1758	1831	1962	2048	2112	2210	2274	2367
Kujawsko-pomorskie	420	433	457	485	520	537	555	571	587
Lubelskie	299	308	332	336	329	329	318	343	353
Lubuskie	592	637	682	718	793	776	765	777	809
Łódzkie	653	699	726	792	808	867	915	950	1033
Małopolskie	813	844	920	1092	1110	1251	1381	1471	1575
Mazowieckie	4913	5026	5530	5934	5930	7622	8135	8576	9447
Opolskie	419	412	420	428	459	462	461	471	492
Podkarpackie	244	251	271	298	294	317	326	345	387
Podlaskie	88	95	100	102	114	127	126	141	159
Pomorskie	902	943	1041	1127	1190	1216	1270	1246	1353
Śląskie	1618	1624	1652	1708	1861	1882	2002	2077	2245
Świętokrzyskie	171	170	148	166	161	164	177	147	181
Warmińsko-mazurskie	287	278	268	265	247	291	309	301	320
Wielkopolskie	1314	1345	1385	1436	1488	1923	1962	2062	2222
Zachodniopomorskie	963	993	1074	1166	1163	1216	1264	1299	1380

Źródło: Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl/bdl/.

W roku 2011 na terenie Podkarpacia zarejestrowanych było 387 podmiotów z kapitałem zagranicznym, co stanowiło zaledwie 1,55 pkt proc. krajowych podmiotów. Znaczące dysproporcje zarysowują się również w strukturze przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w poszczególnych województwach. Z danych zawartych zarówno w tabeli 1, jak i na wykresie 1 wyraźnie widać, iż liczba spółek z kapitałem zagranicznym maleje w kierunku wschodniego końca Polski. Udział Podkarpacia w strukturze województw ze względu na liczbę zarejestrowanych spółek z kapitałem zagranicznym w latach 2003–2011 nie uległ zasadniczym zmianom. W 2003 r. stanowił on 1,59 pkt proc., a w 2011 r. był niższy o 0,4 pkt proc.

Na tle wymienionych województw ściany wschodniej wyróżnia się Podkarpacie, na terenie którego zainwestowało najwięcej firm z kapitałem zagranicznym. Niestety w ogólnym zestawieniu lokuje to województwo dopiero na 12. pozycji w kraju. Dystans pomiędzy województwem podkarpackim a pozostałymi regionami jest więc bardzo znaczący i pomimo wielu atutów regionu, które w publikacji wydawanej przez PAIZ dotyczącej atrakcyjności inwestycyjnej regionów [http://www.paiz.gov.pl/files/?id_plik=19082] są wymieniane wydaje się w krótkim czasie nie do odrobienia.

Rysunek 1. Struktura województw wg udziału spółek z kapitałem zagranicznym w latach 2003–2011

Źródło: Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl/bdl/.

Analizując liczbę podmiotów z wartością kapitału zagranicznego przekraczającego 1 mln USD można zauważyć, że 53 podmioty zlokalizowane na Podkarpaciu należą do tej grupy, jednak w porównaniu z woj. mazowieckim jest to

liczba ponad 27-krotnie mniejsza. Oceniając pod tym kątem tzw. ścianę wschodnią wyraźnie widać, kolejny raz, że region posiada najwięcej tak dużych inwestycji.

Tabela 2. Kapitał podstawowy podmiotów, w których wartość kapitału zagranicznego przekracza 1 mln USD wg województw w 2011 r.

Województwa	Liczba podmiotów	Kapitał podstawowy					
		ogółem	Krajowy			zagraniczny	rozproszony
			osób fizycznych	osób prawnych			
		w mln zł					
OGÓŁEM	3395	180965,4	18059,2	2419,5	15639,7	158148,4	4757,8
Dolnośląskie	306	15700,2	893,5	413,6	479,9	14325,7	481,1
Kujawsko-pomorskie	91	3009,3	96,9	74,4	22,5	2837,2	75,2
Lubelskie	46	1316,7	133,3	128,3	5,0	1137,1	46,4
Lubuskie	88	1700,1	20,9	3,9	17,0	1677,8	1,4
Łódzkie	141	4523,8	132,8	38,4	94,4	4390,9	0,0
Małopolskie	167	10625,4	388,8	31,9	356,9	10232,8	3,9
Mazowieckie	1459	87523,5	7414,6	388,1	7026,5	77460,2	2648,8
Opolskie	63	1478,2	104,8	2,6	102,1	1373,4	0,0
Podkarpackie	53	2068,8	49,3	12,7	36,5	1929,3	90,2
Podlaskie	15	500,9	84,7	0,0	84,7	412,9	3,2
Pomorskie	168	13852,4	6416,8	905,7	5511,1	6525,2	910,4
Śląskie	306	15612,1	1448,7	181,8	1266,9	14022,6	140,8
Świętokrzyskie	36	2587,0	108,6	103,3	5,3	2434,8	43,6
Warmińsko-mazurskie	37	1537,8	46,8	2,0	44,8	1470,8	20,2
Wielkopolskie	316	15077,9	639,4	96,6	542,7	14146,0	292,6
Zachodniopomorskie	103	3851,2	79,4	36,1	43,3	3771,7	0,0

Źródło: *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2011 r.*, GUS, Warszawa 2011.

Wartość kapitału ulokowana w spółkach danego regionu pokazuje atrakcyjność inwestycyjną regionu. Niestety i w tym zakresie mamy dość znaczne dysproporcje. Według danych GUS w 2011 r. nakłady na środki trwałe w woj. podkarpackim wynosiły 1177,8 mln zł i były o 303,9 mln zł większe niż w roku poprzednim. Niestety, w tym samym okresie wartość inwestycji w całej Polsce wyniosła 73 704,4 mln zł. Środki zewnętrzne, które trafiły do regionu, wyniosły 1,6 pkt proc. a odsetek ten jest zbliżony do udziału liczby podkarpackich przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w stosunku do liczby tych przedsiębiorstw w skali całego kraju.

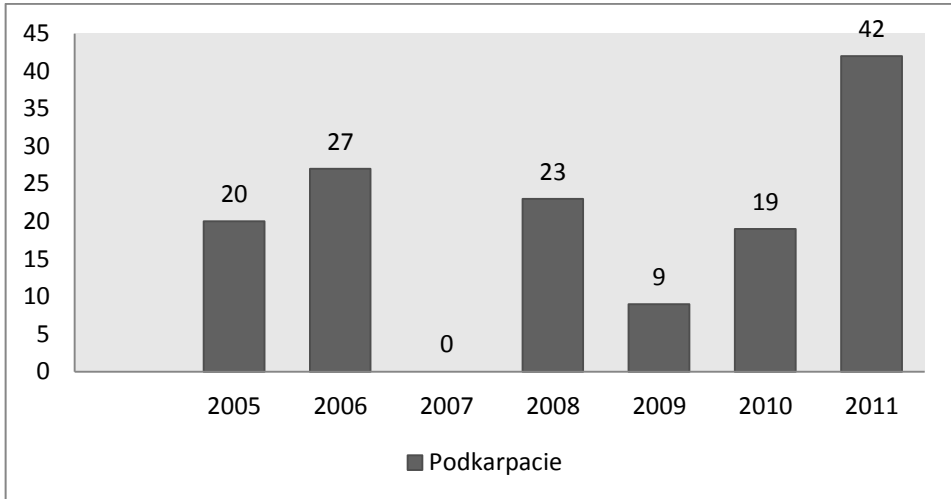
Tabela 3. Nakłady inwestycyjne poniesione na pozyskanie aktywów trwałych w Polsce według województw w 2011 r.

Województwa	Liczba podmiotów ponoszących nakłady inwestycyjne	Nakłady inwestycyjne	
		ogółem	w tym na nowe
		w mln zł	
OGÓŁEM	11492	73704,4	54996,0
Dolnośląskie	1122	5759,6	4089,5
Kujawsko-pomorskie	308	711,4	585,6
Lubelskie	171	587,2	464,8
Lubuskie	369	805,6	658,0
Łódzkie	515	2384,7	1954,9
Małopolskie	639	2948,4	2523,3
Mazowieckie	4063	34734,7	23475,2
Opolskie	225	877,4	808,7
Podkarpackie	180	1177,8	1096,3
Podlaskie	66	1017,6	967,5
Pomorskie	638	3841,0	3440,4
Śląskie	1127	8852,8	7273,5
Świętokrzyskie	98	1035,7	893,1
Warmińsko-mazurskie	130	309,8	265,3
Wielkopolskie	1190	6835,9	5129,8
Zachodniopomorskie	651	1824,7	1369,8

Źródło: Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl/bdl/

W strukturze sektorowej napływu BIZ do Polski dominują usługi – 59,6%, i przetwórstwo przemysłowe z 31,3-proc. udziałem. Odnotowany wzrost znaczenia sektora usług w strukturze napływu kapitału zagranicznego świadczy o nowych tendencjach w tym zakresie. W 2010 roku zagraniczni inwestorzy ulokowali kapitał o wysokiej wartości, tj. ponad mld euro w sekcji „działalność profesjonalna, naukowa i techniczna”, a to z kolei wskazuje na rosnącą rolę Polski w zakresie centrów usług, a zwłaszcza usług biznesowych. W 2011 roku Polska była liderem w zakresie liczby centrów BPO wśród krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Znaczną wartość kapitału zagraniczne firmy lokują od wielu lat w przemyśle. Do końca 2010 roku około 52,7 mln euro zostało zainwestowane w ten sektor, co stanowi 35% ogólnej kwoty BIZ w Polsce [Polska 2012-raport, s. 231–232]. W sferze produkcyjnej największe środki zainwestowane zostały w produkcję metali oraz metalowych wyrobów gotowych. Branża ta wyprzedziła wcześniejszych liderów – produkcję artykułów spożywczych, napojów oraz wyrobów tytoniowych i produkcję sprzętu transportowego.

Wskaźnikiem określającym zaangażowanie kapitału zagranicznego na danym obszarze jest dynamika powstania jednostek z udziałem kapitału zagranicznego. Rysunek 2 pokazuje liczbę nowo powstałych firm z kapitałem zagranicznym na terenie woj. podkarpackiego w latach 2004–2011.

Rysunek 2. Liczba nowo powstałych spółek z kapitałem zagranicznym na Podkarpaciu w latach 2005–2011

Źródło: opracowano na podstawie *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym*, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, GUS, Warszawa.

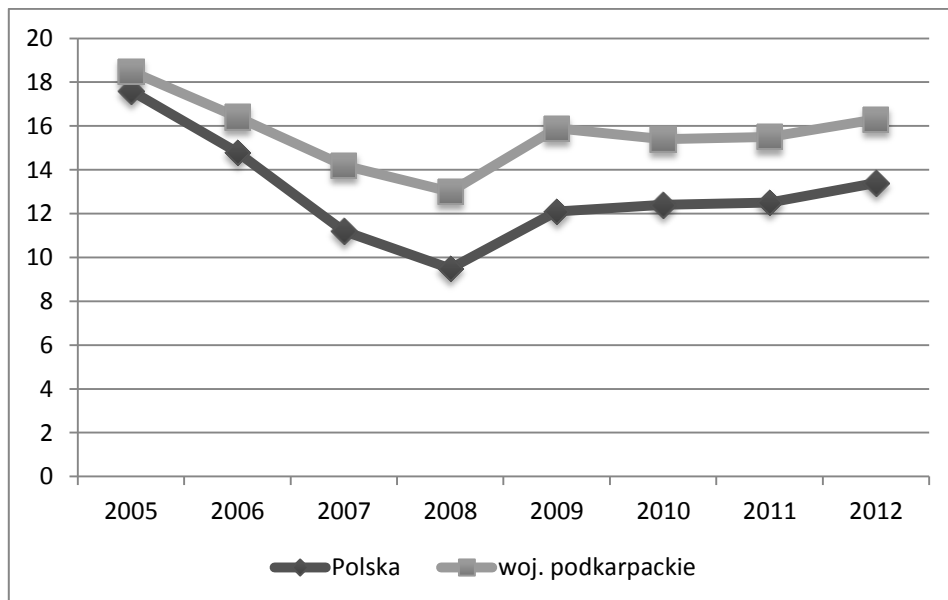
Niestety, liczba tych podmiotów w analizowanym okresie ulegała dość znacznym zmianom. Od 2005 roku liczba nowo powstałych podmiotów stale rosła, aż do 2007 r., gdy nie powstało żadne nowe przedsiębiorstwo z kapitałem zagranicznym. Jak pokazują dane, nie była to tendencja stała, gdyż w 2008 roku powstały na terenie województwa 23 nowe podmioty. Rok 2009 to kolejny spadek nowo powstałych firm, wynikający z ogólnej tendencji spadku BIZ na całym świecie, a spowodowanej kryzysem finansowym. Kolejne lata przyniosły napływ nowych funduszy zagranicznych i wzrosty nowo zarejestrowanych firm w regionie do poziomu 42 podmiotów.

PODKARPACKI RYNEK PRACY NA TLE SYTUACJI OGÓLNOPOLSKIEJ

Dystans rozwojowy dzielący województwo podkarpackie od innych lepiej rozwiniętych regionów w Polsce znajduje swoje wyraźne odzwierciedlenie również w sytuacji na rynku pracy, a dotyczy przede wszystkim różnic w poziomie stopy bezrobocia, jego strukturze (według płci, wieku oraz poziomu wykształcenia osób bezrobotnych), dochodach ludności oraz skali migracji zarobkowych.

Najbardziej istotnym wskaźnikiem ilustrującym skalę i zakres dysproporcji na rynku pracy jest stopa bezrobocia. Województwo podkarpackie należy do tych województw w Polsce, gdzie od długiego czasu wartość tego wskaźnika osiąga

najwyższe poziomy w Polsce. W ostatnich latach (z wyjątkiem roku 2008 w skali ogólnopolskiej) stopa bezrobocia rejestrowanego, zarówno w skali Polski, jak i na Podkarpaciu, utrzymywała się wprawdzie na poziomie dwucyfrowym, jednak począwszy od roku 2007 różnica pomiędzy poziomem bezrobocia na Podkarpaciu a średnią stopą bezrobocia dla Polski zaczęła się powiększać i wynosi obecnie około 3 pkt proc. (rysunek 3).

Rysunek 3. Stopa bezrobocia w Polsce i woj. podkarpackim w latach 2005–2012 (%)

Źródło: opracowanie własne na podst. danych GUS, Bank Danych Lokalnych (www.stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.display?p_id=481322&p_token=0.6391196248587221, dostęp 2.05.2013).

Województwo podkarpackie należy do tych województw, w których w 2012 r. notowano najwyższe poziomy bezrobocia w całym kraju. W przekroju województw Podkarpacie zajmowało jedno z ostatnich miejsc (przeważnie czwarte od końca rankingu, przed następującymi województwami: kujawsko-pomorskim, zachodniopomorskim oraz warmińsko-mazurskim).

Problematyka przeciwdziałania i zmniejszania bezrobocia jest niezwykle złożona, ale warto w tym miejscu zaznaczyć, że istotną kwestią, na którą należy zwrócić uwagę w podejmowaniu wszelkich działań zorientowanych na walkę z bezrobociem, jest kształtowanie odpowiednich proporcji pomiędzy:

- 1) technologiami kapitałochłonnymi a technologiami pracochłonnymi,
- 2) zagospodarowaniem popytu (przez produkty z zewnątrz i produkty własne), ze zwróceniem szczególnej uwagi na wspieranie przedsiębiorczości regionalnej.

Wyraźny dystans, który dzieli Podkarpacie, zarówno od średniej ogólnopolskiej, jak i od lepiej rozwiniętych regionów w Polsce, potwierdzają również wyniki analizy poziomu wynagrodzeń. W ostatnich latach zanotowano wzrost płac w całej Polsce, jednak różnica w wysokości zarobków na Podkarpaciu w porównaniu do średniej krajowej utrzymuje się od 2005 r. na wysokim poziomie (ok. 17%) (tabela 4).

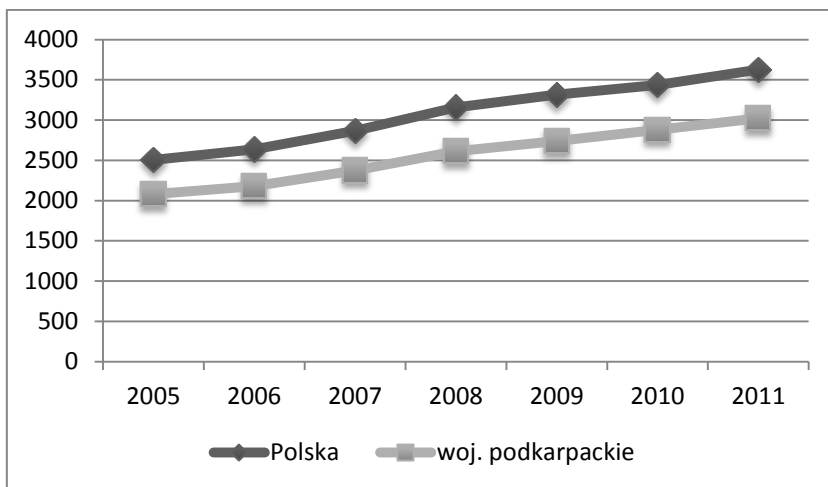
Tabela 4. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto według województw w relacji do średniej krajowej (Polska = 100%) (2005–2011)

Województwo	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Dolnośląskie	98,8	99,3	99,8	99,3	99,4	99,3	99,0
Kujawsko-pomorskie	85,9	86,0	85,2	85,2	84,8	84,7	84,5
Lubelskie	87,0	86,9	86,7	87,8	87,2	90,2	89,8
Lubuskie	85,5	84,8	84,8	84,0	84,5	85,0	84,8
Łódzkie	87,3	86,8	86,2	86,8	87,0	89,3	89,5
Małopolskie	91,9	92,7	93,0	91,9	92,2	92,3	91,9
Mazowieckie	128,7	128,2	128,1	127,8	126,1	124,6	124,3
Opolskie	89,7	89,8	91,0	91,0	90,1	91,3	89,6
Podkarpackie	83,0	82,7	82,8	82,8	82,7	83,8	83,4
Podlaskie	87,5	87,5	88,1	88,1	87,0	87,9	87,7
Pomorskie	100,2	100,5	100,6	100,3	100,1	98,5	98,4
Śląskie	103,2	103,5	102,3	102,6	102,7	102,7	104,7
Świętokrzyskie	86,7	85,8	86,1	86,9	86,5	86,5	86,6
Warmińsko-mazurskie	83,9	84,1	83,7	82,8	83,0	83,8	83,3
Wielkopolskie	90,3	90,6	91,1	90,8	89,8	91,0	90,6
Zachodniopomorskie	92,1	91,3	91,3	91,2	91,1	90,8	90,7

Źródło: opracowano na podstawie danych GUS: Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.display?p_id=496286&p_token=0.28187191183678806 (dostęp 6.05.2013).

Jak wynika z analizy danych GUS, płace w województwie podkarpackim należą do najniższych w kraju, a różnica w stosunku do średniej ogólnopolskiej wynosi kilkaset złotych (rysunek 4).

W związku z tym, że rynek pracy spełnia niezwykle istotną funkcję, jaką jest alokacja i realokacja zasobów pracy występujących w gospodarce (przy czym w dłuższym okresie powinien zapewniać równowagę pomiędzy podażą i popytem na pracę), stanowi obszar, w którym kumulują się problemy różnego rodzaju. Regionalne dysproporcje rozwojowe występujące na rynku pracy są rezultatem różnic po stronie podaży pracy i popytu na nią. Z jednej strony regiony dysponują zasobami pracy, które tworzą potencjał o różnym charakterze pod względem cech społeczno-demograficznych opisujących pracowników, ich jakości pracy oraz mobilności. Z drugiej strony istnieją różnice po stronie popytowej, których przejawami są przykładowo odmienna struktura czy rozmiary zatrudnienia.

Rysunek 4. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w Polsce i woj. podkarpackim w latach 2005–2012 (PLN)

Źródło: opracowano na podstawie danych GUS: Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.display?p_id=496286&p_token=0.8587253140285611 (dostęp 6.05.2013).

Z uwagi na to, że przedsiębiorcy stoją na stanowisku, iż rynek pracy powinien stworzyć odpowiednie możliwości rekrutacji pracowników posiadających pożądane przez pracodawców kwalifikacje i umiejętności zawodowe, zaś z perspektywy pracowników powinien pozwolić na znalezienie miejsca pracy, które będzie przynosić dochód, satysfakcję i pozwalać na zaspokojenie potrzeb człowieka w poszczególnych sferach jego bytu, kluczową kwestią staje się podejmowanie działań zmierzających do zmniejszania dysproporcji między podażą i popytem, zarówno w ujęciu ilościowym, jak również strukturalnym.

Do najważniejszych inicjatyw w tym obszarze należą te, które są zorientowane na lepsze dostosowanie oferty edukacyjnej na różnych poziomach kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy, z uwzględnieniem aktualnych potrzeb rynku pracy, do których bez wątpienia należy podejmowanie skutecznych działań dostosowawczych w zakresie nowej polityki edukacyjnej [Juchnowicz, 2007, s. 40]. Jest to tym bardziej istotne, że najbardziej liczną grupę wśród zarejestrowanych bezrobotnych stanowią na Podkarpaciu osoby młode. Wspomnieć równocześnie należy, że podkarpacki rynek pracy to rynek pracodawcy, zaś „zawody nadwyżkowe stanowią ponad $\frac{3}{4}$ wszystkich zawodów. Wśród nich największy wskaźnik poziomu nadwyżki podaży nad popytem posiadają szeroko rozumiane zawody humanistyczne, a także związane z rolnictwem oraz nauczyciele” [Wigier i in., 2012, s. 195]³.

³ W raporcie opracowano listę zawodów deficytowych i nadwyżkowych na Podkarpaciu, przy czym należy pamiętać o ograniczeniach przeprowadzonych analiz, które nie oddają w pełni sytuacji

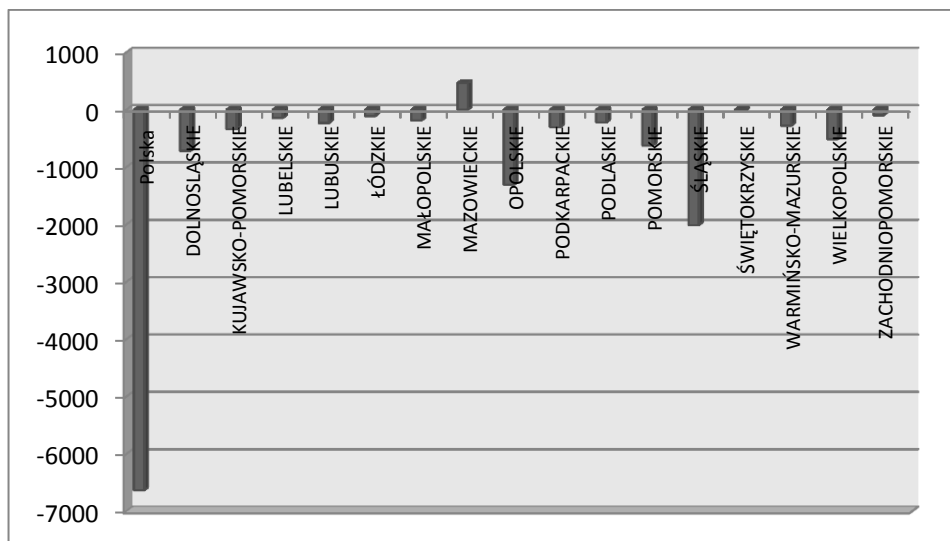
W regionie notuje się ponadto zbyt małą w stosunku do zapotrzebowania liczbę wolnych miejsc pracy i aktywizacji zawodowej zgłoszonych przez pracodawców do powiatowych urzędów pracy. Z informacji WUP w Rzeszowie wynika, że od dłuższego czasu obserwuje się również istotne przestrzenne zróżnicowanie w obszarze ofert pracy. Dotyczą one liczby ofert pracy, rodzaju i trwałości stosunku pracy, jak również określonych zawodów i specjalności. „Przeważają oferty dotyczące handlu i usług, związane z administracją publiczną oraz dotyczące grupy techników, robotników przemysłowych i rzemieślników, a także w pracach prostych” [*Analiza sytuacji na rynku pracy w województwie podkarpackim w okresie I półrocza 2012*].

W obliczu trudnych realiów podkarpackiego rynku pracy coraz większe znaczenie mają inicjatywy i działania, które powinny być podejmowane w celu poprawy sytuacji w obszarze zatrudnienia. Zdaniem ekspertów z PKPP Lewiatan (Badanie: „Monitoring kondycji sektora MSP w latach 2010–2012”) działania poprawiające słabą kondycję rynku pracy powinny sprowadzić się obecnie do regulacji, pozwalających na większą elastyczność zatrudniania i rozliczania czasu pracy, co przyczyniłoby się do poprawy stabilności sytuacji na rynku pracy w okresie osłabienia gospodarczego (przykładowo zatrudnianie pracowników na umowę-zlecenie, na określony czas, czy w celu wykonania określonej usługi).

Działania na rzecz zmniejszania dystansu rozwojowego w obszarze podkarpackiego rynku pracy powinny jednak uwzględniać przede wszystkim ideę modernizacji refleksyjnej kapitału ludzkiego, która, jak pisze M.G. Woźniak: „wymaga odejścia od myślenia w kategoriach wyizolowanych kryteriów ekonomicznych, społecznych i politycznych na rzecz myślenia holistycznego, respektującego skutki sprzężeń między kryteriami wyboru dla zmian jakości życia w poszczególnych sferach bytu ludzkiego” [Woźniak 2009, s. 171–172]. Nabiera ona ogromnej wagi w kontekście kolejnego czynnika, który wpływa na powiększanie się dystansu rozwojowego podkarpackiego rynku pracy w stosunku do regionów lepiej rozwiniętych, mianowicie obciążenia regionu dużym ryzykiem odpływu kapitału ludzkiego. Zagrożenie Podkarpacia tym ryzykiem wyraźnie ilustrują informacje zestawione na rysunkach 5 i 6.

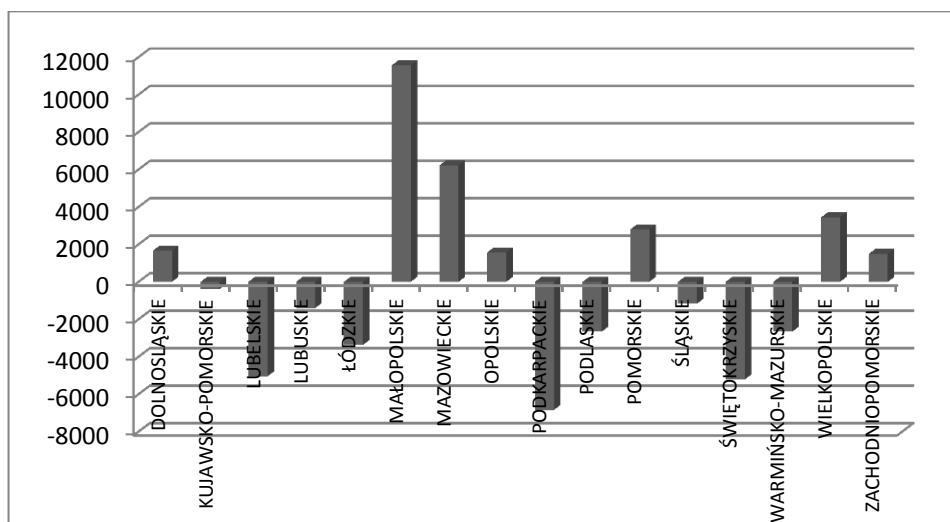
O ile w odniesieniu do migracji na pobyt stały województwo podkarpackie nie jest tym regionem w Polsce, który jest najbardziej zagrożony odpływem zasobów pracy (choć należy do grupy siedmiu województw, w których saldo migracji na pobyt stały jest największe) (rysunek 5), to analiza danych za rok 2011 opisujących saldo migracji na pobyt czasowy, z uwzględnieniem migracji wewnętrznych i zagranicznych, ukazuje Podkarpacie jako ten region, w którym problem czasowego odpływu kapitału ludzkiego budzi największej niepokoju.

na rynku pracy. Odnoszą się tylko do zawodów zgłaszanych do urzędów pracy oraz do informacji pochodzących od osób, które zgłaszają się do urzędów pracy (całość zapotrzebowania na nowych pracowników nie jest realizowana wyłącznie za pomocą urzędów pracy; nie wszystkie osoby poszukujące pracy zgłaszają się do urzędu).

Rysunek 5. Saldo migracji zagranicznych na pobyt stały osób w wieku produkcyjnym według województw w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS: Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.display?p_id=499305&p_token=0.4819618605542928 (dostęp 7.05.2013).

Rysunek 6. Saldo migracji na pobyt czasowy ogółem (wewnętrzne i zagraniczne) według województw w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podst. danych GUS: Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.display?p_id=499305&p_token=0.7487046255264431 (dostęp 7.5.2013).

Świadczy o tym fakt, że w 2011 roku zanotowano tutaj największe ujemne saldo migracji na pobyt czasowy ogółem, co oznacza, że liczba osób opuszczających czasowo województwo podkarpackie przewyższała liczbę osób pozostających w regionie. Przewagę odpływu ludności nad jej napływem zaobserwowano zarówno w ruchu wewnętrznym, jak również zagranicznym (rysunek 6).

W krajach i regionach, w których ryzyko odpływu siły roboczej jest wysokie, a Podkarpacie należy do obszarów tego typu, działania zorientowane na zmniejszanie dysproporcji rozwojowych powinny być zorientowane nie tyle na podejmowanie inwestycji w rozwój ilościowy zasobów pracy, co redukcję antynomicznych cech i konsekwencji tego rozwoju, a przede wszystkim „tworzenie większej liczby lepszych jakościowo miejsc pracy” [Woźniak, 2009, s. 171–172]. Pewien optymizm budzą wyniki badań przeprowadzonych wśród podkarpackich przedsiębiorców, których analiza wskazuje na wysoką atrakcyjność regionu. Wynika ona m.in. z dużej dostępności zasobów ludzkich, niższych kosztów zatrudnienia oraz możliwości lokowania działalności w specjalnych strefach ekonomicznych [Raport o rynku pracy oraz zasobach ludzkich w regionie Podkarpacia, 2013, s. 34]. Na Podkarpaciu ulokowanych jest przykładowo wiele firm z sektora lotniczego, z czego wynika spore zainteresowanie tym regionem przedsiębiorstw przemysłu lotniczego. Niesie to jednak również pewne niebezpieczeństwo dla innych branż przemysłowych, gdyż, jak czytamy w *Raporcie o rynku pracy oraz zasobach ludzkich w regionie Podkarpacia*: „niektóre jednostki samorządowe nadmiernie koncentrują się na przyciąganiu firm z branży lotniczej, oferując mniejsze wsparcie przedsiębiorstwom z innych branż” [Raport o rynku pracy..., 2013, s. 34].

PODSUMOWANIE

Przeprowadzona analiza pozwoliła pozytywnie zweryfikować postawioną hipotezę badawczą, zgodnie z którą dystans rozwojowy pomiędzy województwem podkarpackim a pozostałymi regionami w Polsce widoczny jest – zarówno w obszarze bezpośrednich inwestycji zagranicznych jak i rynku pracy – w stosunku do większości województw w kraju.

Kapitał zagraniczny stanowi źródło zasobów finansowych, uzupełniając niedobory na Podkarpaciu. Środki te są lokowane albo w inwestycje od podstaw tzw. *greenfield*, albo poprzez zasilenie miejscowych podmiotów (*brownfield*). Inwestycje pobudzają rozwój lokalny poprzez efekt *spillover*, zwiększając zatrudnienie czy wzmacniają wizerunek regionu. Pomimo tych efektów należy pamiętać, że Podkarpacie nie jest liderem w przyciąganiu inwestycji zagranicznych. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest słaby stan infrastruktury technicznej czy dość znaczny obszar chroniony w ramach sieci „Natura 2000”.

W celu odrobienia dystansu rozwojowego, jaki obserwujemy na podkarpackim rynku pracy, przed polityką rynku pracy stoją na Podkarpaciu ogromne wyzwania, sprostanie którym wymaga kształtowania takiej polityki zatrudnienia, która będzie uwzględniać elastyczne sposoby i skuteczne narzędzia reagowania na prognostyczne zapotrzebowanie rynku pracy, kłaść nacisk na tworzenie nowych miejsc pracy, promować aktywne formy zapobiegania bezrobociu, wspomagać działania zorientowane na aktywizację i motywowanie osób bezrobotnych do szukania pracy. W podnoszeniu skuteczności i efektywności aktywnej polityki rynku pracy należy ponadto zwrócić uwagę na tworzenie warunków, które będą zwiększać skłonność do pracy, bowiem – jak zauważa M.G. Woźniak – „niska skłonność do pracy wymaga rewizji polityki społecznej w kierunku wzmocnienia mechanizmów samoodpowiedzialności i eliminacji niesłusznym etycznie i niesprawiedliwym ekonomicznie przywilejów socjalnych” [Woźniak, 2011, s. 95].

LITERATURA

- Analiza sytuacji na rynku pracy w województwie podkarpackim w okresie I półrocza 2012 r.*, WUP Rzeszów, www.wup-rzeszow.pl/?cPath=80/306/6 (dostęp 2.03.2013).
- Juchnowicz M., 2007, *Polityka edukacyjna wobec potrzeb rynku pracy* [w:] *Kształtowanie postaw przedsiębiorczych a edukacja ekonomiczna*, red. P. Wachowiak, M. Dąbrowski, B. Majewski, Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, Warszawa.
- Majewski R., 2009, *Przepływy kapitału finansowego w formie inwestycji bezpośrednich jako element przemian strukturalnych gospodarki polskiej* [w:] *Przepływy kapitału intelektualnego i finansowego – aspekty lokalne i globalne*, red. E. Orechwa-Maliszewska, J. Paszkowski, WSZFiZ w Białymstoku, Białystok.
- Polska 2012 – Raport o stanie gospodarki*, 2012, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa.
- Raport o rynku pracy oraz zasobach ludzkich w regionie Podkarpacia*, www.pracapodkarpacie.pl/zalaczniki/306/Rynek%20pracy%20i%20zasoby%20ludzkie%20podkarpacia.pdf, (dostęp 3.06.2013).
- Wigier M. i in., 2012, *Pracodawcy Podkarpacia 2012*, Badanie realizowane w ramach projektu „Podkarpackie Obserwatorium Rynku Pracy”, Rzeszów–Warszawa.
- Woźniak M.G., 2009, *Fundamentalne kwestie zintegrowanego rozwoju w warunkach globalnego kryzysu, czyli jakiej polityki potrzebuje obecnie Polska* [w:] *Ekonomiczne problemy funkcjonowania współczesnego świata*, red. D. Kopycińska, Wydawnictwo Katedra Mikroekonomii Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
- Woźniak M.G., 2011, *Polityka stabilizacyjna dla spójności społeczno-ekonomicznej w Polsce w kontekście kryzysu z lat 2008–2010*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy” nr 18.
- www.paiz.gov.pl/files/?id_plik=19082 (dostęp 11.03.2013).

Streszczenie

Dysproporcje w rozwoju regionalnym stanowią jedną z podstawowych barier w wyrównywaniu szans rozwojowych regionów. Przeciwdziałanie pogłębianiu się dysproporcji w rozwoju gospodarczym poszczególnych regionów Polski jest konieczne ze względu na zagrożenie tych regionów zupełną marginalizacją. Województwo podkarpackie należy do regionów stojących przed wyzwaniem odrabiania dystansu rozwojowego. W tym kontekście niezbędne staje się podejmowanie działań zorientowanych na zmniejszanie dystansu województwa podkarpackiego wobec bardziej konkurencyjnych województw. Głównym celem niniejszego opracowania jest zaprezentowanie dystansu rozwojowego pomiędzy województwem podkarpackim a sytuacją ogólnopolską w odniesieniu do rynku pracy oraz bezpośrednich inwestycji zagranicznych. W pierwszej części opracowania ukazano bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie podkarpackim na tle pozostałych 15 województw. W drugiej części skoncentrowano się na analizie sytuacji na podkarpackim rynku pracy na tle sytuacji ogólnopolskiej, przy czym analizie porównawczej poddano poziom stopy bezrobocia w woj. podkarpackim oraz natężenie bezrobocia w Polsce, przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w układzie województw w latach 2005–2012 oraz obciążenie regionu Podkarpacia ryzykiem odpływu kapitału ludzkiego. Całość kończy syntetyczne podsumowanie przeprowadzonych rozważań.

Słowa kluczowe: rynek pracy, bezpośrednie inwestycje zagraniczne, ekonomia regionalna

The Development Gap between the Subcarpathian Region and the Nationwide Situation in Relation to the Labor Market and Foreign Direct Investment

Summary

Disparities in regional development are one of the main barriers to equal opportunity in the development of regions. Preventing from deepening economic disparities of all Polish regions is necessary because of the threat of complete marginalization of these regions. Subcarpathian province is one of the regions facing the challenge of making up for the development gap. In this context, it becomes necessary to take measures aimed at reducing the distance Subcarpathian province to more competitive regions. The main objective of this paper is to present the development gap between the Subcarpathian region and the nationwide situation in relation to the labor market and direct foreign investment. In the first part of the paper the direct foreign investment in the Subcarpathian region on the background of remaining 15 provinces has been presented. The second part focuses on the analysis of the situation on the labor market of Subcarpathian region on the background of the nationwide situation, whereby comparative analysis was: given to the unemployment rate in the province of Subcarpathian and intensity of unemployment in Poland, the average monthly gross salary in the regions in 2005–2012, the risk of human capital outflow from the Subcarpathian region. The article finishes with the summary of conducted studies.

Keywords: labor market, Foreign Direct Investment, regional economics

JEL: J4, F21, R1